

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра географії та природознавства

Проректор

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

С.В. Шарин
25. IX 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В 49 Етногеографія України

ОП «Географія»

спеціальність 106 «Географія»

10 «Природничі науки»

(галузь знань)

Факультет природничих наук

(назва факультету)

Робоча навчальна програма з дисципліни «Етногеографія України» для студентів спеціальності: 106 Географія, галузь знань 10 Природничі науки. – «15» вересня 2020 р. – 13 с.

Розробник:

Белова Наталія Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та природознавства.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії та природознавства (протокол № 1 від «15» вересня 2020 р.).

Завідувач кафедри географії та природознавства

«15» вересня 2020 р.

(підпис) (Атаманюк Я.Д.)

Схвалено науково-методичною радою Факультету природничих наук (протокол № 1 від «23» вересня 2020 р.).

Голова (Атаманюк Я.Д.)

«23» вересня 2020 р.

© Белова Н.В., 2020 р.
© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва)	Вибіркова дисципліна	
Модулів – 1	Спеціальність: <u>106 Географія</u> Освітня програма: <u>Географія</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		другий	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферат-доповідь або презентація на актуальну тему з етногеографії України (на вибір студента)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		3	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		12 год.	-
		Практичні, семінарські	
		18 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
Самостійна робота			
60 год.	-		
Вид контролю: 3 семестр – екзамен			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи студентів становить:

- для денної форми навчання – 33% : 67%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Етногеографія України» є вибірковою навчальною дисципліною для студентів спеціальності 106 Географія. Вона забезпечує формування у студентів професійно-орієнтованої компетентності системного суспільно-географічного і регіонального дослідження етнічної структури населення України і окремих регіонів та спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань про особливості протікання етнічних процесів у державі (окремих регіонах),

вдосконалення вмінь та навичок регіональних досліджень набутих під час вивчення дотичних дисциплін.

Метою дисципліни є вивчення територіальної особливості національної структури населення України.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- освоїти науково-методичні основи етногеографії як науки;
- дослідити географію етнічної структури населення України та окремих її регіонів;
- розкрити просторові особливості етнічної структури населення Західної України.

У результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- сутність терміну «етнос»; концепції походження етносу; структуру етносу та його ієрархічні рівні; історичні типи етносу; особливості етнічних процесів;
- етнічну структуру населення України, її територіальні відміни, динаміку;
- етнічну структуру населення Західного регіону України, її просторові особливості.

вміти:

- визначати рівень етнічної різноманітності населення регіону;
- побудувати картосхеми етнічної структури населення;
- побудувати матриці бальної оцінки територіальної поширеності та рейтингової значимості найчисельніших етнічних груп у регіоні;
- побудувати картосхеми етнічної різноманітності населення України.

Компетентності:

– Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

– Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані(у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

– Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

Результати навчання:

– Пояснювати особливості організації географічного простору.

– Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.

– Розуміння обумовленості якості, рівня і способу життя людських спільнот особливостями просторової організації політичної, економічної, культурної та інших соціосфер.

– Оцінювати роль України в світі, знати і пояснювати особливості просторової організації природи, населення і господарства України.

3. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ I

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи етногеографії України

Тема 1. Етнос і етнічна структура населення як об'єкт вивчення етногеографії України.

Гуманізація географії – як основна тенденція її розвитку. Місце гуманітарної географії в системі географічних наук. Етногеографія – наука, яка народилася на стику етнології та географії, що вивчає географію розселення етносів. Предмет і об'єкт дослідження етногеографії. Об'єкт дослідження етногеографії – етнонаціональні спільноти і групи як складова географічної оболонки Землі. Предмет дослідження етногеографії – територіальна організація етнонаціональної сфери, тобто розміщення етнічних спільнот і груп, співвідношення і поєднання їхніх ареалів розселення, етногеографічні процеси в історичній ретроспективі і перспективі. Місце етногеографії в системі географічних і суспільних наук. Зв'язки етногеографії з іншими науками (етнологією, етнографією, лінгвістикою, культурологією, етнічною історією, етнопсихологією, антропологією тощо). Понятійно-термінологічний апарат етногеографії. Проблеми формування понятійно-термінологічного апарату сучасної етногеографії. Джерела етногеографічної інформації: статистичні та картографічні матеріали, результати переписів населення, літературні джерела, політико-правові документи, археологічні матеріали, описи, літописи, хроніки, мемуари, польові спостереження, образотворчі матеріали, етнографічно-фольклорні матеріали, музейні

зібрання тощо. Методологія та методика етногеографічних досліджень. Дослідницькі підходи в етногеографії (історико-географічний, історичний, історико-генетичний, системний, структурно-функціональний, комплексний, міждисциплінарний, елементи біхевіористичного підходу тощо). Методи етногеографічних досліджень: порівняльно-історичний, метод історико-географічної періодизації, метод історико-географічних зрізів, діахронного аналізу, статистично-математичні та картографічний методи, кореляційний та регресійний аналіз, метод польових досліджень, соціологічні опитування, етнографічні експедиції тощо. Методика аналізу сучасної територіальної організації етнологічної сфери. Історія розвитку етногеографії в світі. Історія етногеографічних досліджень в Україні.

Тема 2. Географічні особливості етнічних процесів в Україні.

Етнічні процеси. Етноеволюційні та етнотрансформаційні процеси. Типологічні групи етнічних процесів: етнічне об'єднання (етнічна фузія, етнічна консолідація, етнічна асиміляція, етнічна конвертація, міжетнічна інтеграція, етногенетична міксація, акомодация, акультурація) та етнічне роз'єднання (етнічна парціація, сепарація, дисперсія). Етнічні конфлікти – одна з форм відображення сучасних етнічних процесів. Геоконфліктологія як напрям суспільної географії. Фактори виникнення конфліктів (релігія, соціально-економічні, природні, геополітичні фактори, фактор управляючого суб'єкта, історичний фактор, фактор суспільної мобілізації). Проблеми розуміння природи міжетнічних конфліктів: об'єктивні і суб'єктивні умови їх виникнення, причини і приводи прояви, форми та ступеня прояву. Національне самовизначення етносів – як одна з сучасних глобальних проблем. Гасла, які мобілізують маси на етнічний конфлікт. Релігійний фанатизм. Поняття «сепаратизм».

Тема 3. Методика суспільно-географічних досліджень етнічної структури і етнічної різноманітності населення України.

Джерела етногеографічної інформації. Методологія та методика етногеографічних досліджень. Дослідницькі підходи в етногеографії. Методи етногеографічних досліджень. Методика аналізу сучасної територіальної організації етнологічної сфери. Історія розвитку етногеографії в світі. Історія етногеографічних досліджень в Україні.

Змістовий модуль 2. Етногеографічні особливості регіонів України

Тема 4. Етнічна структура населення України: територіальні відмінності та динаміка.

Етногеографія України. Етногеографія українських земель на початку ХХ ст. Етногеографічні тенденції розвитку України впродовж ХХ ст. Зміни етномовного складу населення України впродовж 1959-1989 рр. етномовний склад населення України за результатами Першого Всеукраїнського перепису населення у 2001 р. Географія української етнічної нації. Концепції етногенезу українців. Географія етнологічних груп та невеликих корінних народів в Україні.

Тема 5. Етномовний склад населення України. Етногеографічні райони України.

Етногеографічне районування України. Географія зарубіжних українців. Етнічні українці поза межами держави Україна. Географія західної та східної української діаспори. Географія автохтонного етнічно українського населення в суміжних з Україною державах. Регіональні проблеми гармонізації етнонаціональних взаємин в Україні. Суперечності етнонаціональних взаємин в Україні в регіональному та міжрегіональному вимірах. Етногеографічні проблеми подолання кризових виявів української етнічності та формування культурної самобутності держави. Утвердження в Україні національної ідеї та становлення політичної нації.

Тема 6. Етнічна структура населення Західного регіону України. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.

Етнічна різноманітність міського і сільського населення України. Розселення поляків у Західноукраїнському регіоні. Розселення білорусів у Західноукраїнському регіоні. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за видами занять					
	<i>денна форма</i>					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні	лабораторні	індивідуальні	Самостійна робота	
Модуль I						
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи етногеографії України						
Тема 1. Етнос і етнічна структура населення як об'єкт вивчення етногеографії України.	14	2	2	—	—	10
Тема 2. Географічні особливості етнічних процесів в Україні.	14	2	2	—	—	10
Тема 3. Методика суспільно-географічних досліджень етнічної структури і етнічної різноманітності населення України.	15	2	3			10
Змістовий модуль 2. Етногеографічні особливості регіонів України						
Тема 4. Етнічна структура населення України: територіальні відмінності та динаміка.	15	2	3	—	—	10
Тема 5. Етномовний склад населення України. Етногеографічні райони України.	16	2	4	—	—	10
Тема 6. Етнічна структура населення Західного регіону України. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.	16	2	4	—	—	10
Разом годин	90	12	18	—	—	60

5. Зміст лекційного матеріалу

№ з/п	Назва теми лекції	Зміст лекції
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи етногеографії України		
1.	Етнос і етнічна структура населення як об'єкт вивчення етногеографії України.	Місце гуманітарної географії в системі географічних наук. Предмет і об'єкт дослідження етногеографії. Методологія та методика етногеографічних досліджень. Дослідницькі підходи в етногеографії (історико-географічний, історичний, історико-генетичний, системний, структурно-функціональний, комплексний, міждисциплінарний, елементи біхевіористичного підходу тощо). Методи етногеографічних досліджень: порівняльно-історичний, метод історико-географічної періодизації, метод історико-географічних зрізів, діахронного аналізу, статистично-математичні та картографічний методи, кореляційний та регресійний аналіз, метод польових досліджень, соціологічні опитування, етнографічні експедиції тощо.
2.	Географічні особливості етнічних процесів в Україні.	Етнічні процеси. Етноеволюційні та етнотрансформаційні процеси. Типологічні групи етнічних процесів: етнічне об'єднання (етнічна фузія, етнічна консолідація, етнічна асиміляція, етнічна конвертація, міжетнічна інтеграція, етнотенетична міксація, акомодация, акультурація) та етнічне роз'єднання (етнічна парціація, сепарація, дисперсія). Етнічні конфлікти – одна з форм відображення сучасних етнічних процесів.
3.	Методика суспільно-географічних досліджень етнічної структури і етнічної різноманітності населення України.	Джерела етногеографічної інформації. Методологія та методика етногеографічних досліджень. Дослідницькі підходи в етногеографії. Методи етногеографічних досліджень. Методика аналізу сучасної територіальної організації етнічної сфери. Історія розвитку етногеографії в світі. Історія етногеографічних досліджень в Україні.
Змістовий модуль 2. Етногеографічні особливості регіонів України		
4.	Етнічна структура населення України: територіальні відмінності та динаміка.	Етногеографія України. Етногеографія українських земель на початку ХХ ст. Етногеографічні тенденції розвитку України впродовж ХХ ст. Зміни етномовного складу населення України впродовж 1959-1989 рр. етномовний склад населення України за результатами Першого Всеукраїнського перепису населення у 2001 р. Географія української етнічної нації. Концепції етнотенезу українців. Географія етніціональних груп та невеликих корінних народів в Україні.
5.	Етнічний склад населення України. Етногеографічні райони України.	Етногеографічне районування України. Географія зарубіжних українців. Етнічні українці поза межами держави Україна. Географія західної та східної української діаспори. Географія автохтонного етнічно українського населення в суміжних з Україною державах. Регіональні проблеми гармонізації етніціональних взаємин в Україні. Суперечності етніціональних взаємин в Україні в регіональному та міжрегіональному вимірах. Етногеографічні проблеми подолання кризових виявів

		української етнічності та формування культурної самобутності держави. Утвердження в Україні національної ідеї та становлення політичної нації.
6.	Етнічна структура населення Західного регіону України. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.	Етнічна різноманітність міського і сільського населення України. Розселення поляків у Західноукраїнському регіоні. Розселення білорусів у Західноукраїнському регіоні. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.
Разом годин		12

6. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи етногеографії України		
1.	Етнос і етнічна структура населення як об'єкт вивчення етногеографії України.	2
2.	Географічні особливості етнічних процесів в Україні.	2
3.	Методика суспільно-географічних досліджень етнічної структури і етнічної різноманітності населення України.	3
Змістовий модуль 2. Етногеографічні особливості регіонів України		
4.	Етнічна структура населення України: територіальні відмінності та динаміка.	3
5.	Етномовний склад населення України. Етногеографічні райони України.	4
6.	Етнічна структура населення Західного регіону України. Географія національної структури населення Івано-Франківської області.	4
Разом годин		18

7. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
МОДУЛЬ I		
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи етногеографії України		
1.	Етногеографія українських земель на початку ХХ ст.	5
2.	Етногеографічні тенденції розвитку України впродовж ХХ ст. Зміни етномовного складу населення України впродовж 1959-1989 рр.	5

3.	Етномовний склад населення України за результатами Першого Всеукраїнського перепису населення у 2001 р.	5
4.	Концепції етногенезу українців.	5
5.	Коротка характеристика етнологічних шкіл і напрямів	5
6.	Релігійна класифікація етносів	5
Змістовий модуль 2. Етногеографічні особливості регіонів України		
7.	Географія української етнічної нації. Географія етнонаціональних груп та невеликих корінних народів в Україні.	5
8.	Етногеографічне районування України.	5
9.	Географія зарубіжних українців. Етнічні українці поза межами держави Україна.	5
10.	Географія західної та східної української діаспори. Географія автохтонного етнічно українського населення в суміжних з Україною державах.	5
11.	Регіональні проблеми гармонізації етнонаціональних взаємин в Україні.	5
12.	Етномовний склад населення Івано-Франківської області.	5
Разом годин		60

8. Індивідуальні завдання

Написання реферату з обраних тем (за вибором студента) шляхом ґрунтовного реферування наявної фахової літератури з обов'язковим формулюванням власних висновків.

1. Етногеографія як наука і навчальна дисципліна. Предмет і об'єкт дослідження етногеографії.

2. Місце етногеографії в системі географічних і суспільних наук. Зв'язки етногеографії з іншими науками.

3. Джерела етногеографічної інформації.

4. Методологія та методика етногеографічних досліджень. Дослідницькі підходи в етногеографії.

5. Методи етногеографічних досліджень.

6. Методика аналізу сучасної територіальної організації етнонаціональної сфери.

7. Історія розвитку етногеографії в світі.

8. Історія етногеографічних досліджень в Україні.

9. Поняття про етнос. Етнос як результат історичного процесу. Проблема етносу в сучасній науці.

10. Ознаки етносу. Етнічний стереотип та його види. Етнічна самоідентифікація. Типи етнічної ідентичності.

11. Етнос і його структура. Таксономічні одиниці структури етносу. Консорції та конвіксії як найнижчі таксони структури етносу.

12. Рівні структури етносу. Етнотериторіальна структура етносів.
13. Стадіальні типи етносів.
14. Концепції етносів. Біологічна концепція етносу.
15. Географічна класифікація етносів. Класифікація етносів за кількісною ознакою.
16. Антропологічна (расова) класифікація етносів. Поняття «раси». Расові ознаки. Теорії формування рас (моноцентризм і поліцентризм). Значення природного середовища у формуванні расових ознак.
17. Великі раси: антропологічні риси, гілки (малі раси) та географія поширення європеїдної, негроїдної, монголоїдної та австралоїдної рас.
18. Перехідні та змішані раси.
19. Расовий склад регіонів світу.
20. Лінгвістична класифікація етносів. Теорії походження мови. Зникаючі та мертві мови. Генеалогічна класифікація мов. Найпоширеніші мови світу.
21. Релігійна класифікація етносів (значення релігії в суспільному житті; світові, національні та примітивні релігії).
22. Господарчо-побутова класифікація етносів. Класифікація етносів за сімейною ознакою.
23. Етнічні процеси. Етноеволюційні та етнотрансформаційні процеси.
24. Етнічні конфлікти. Геоконфліктологія. Фактори виникнення конфліктів.
25. Поняття «сепаратизм». Варіації сепаратизму: сецесія та іредентизм.
26. Регіональні різновиди сепаратизму: західноєвропейський, східноєвропейський, ісламський, азійський, африканський, американський.
27. Географія вогнищ сучасного сепаратизму.
28. Основні шляхи зниження гостроти етнічних конфліктів. Реакції влади на етнічні конфлікти та прояви сепаратизму: силові (збройні) і несилові (неозброєні).
29. Етнічна історія Європи і роль давніх цивілізацій у формуванні етнічного складу. Расовий, етнолінгвістичний склад населення Європи. Специфіка європейської цивілізації.
30. Сучасні етнічні процеси в Європі. Роль міграцій та етнокультурних взаємодій. Імміграційна політика в країнах Європи та положення біженців.

9. Система поточного та підсумкового контролю результатів навчання

Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен (3 семестр)

Поточне тестування та контроль самостійної роботи			Сума
Тестове опитування за лекційним матеріалом	Оцінки за практичні роботи	Контроль самостійної роботи	
30	50	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C	задовільно	
60 – 69	D		
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Рекомендована література

1. Анісімова Г. М., Молнар Й. Й., Молнар Д. С.С. Географія населення: курс лекцій. – Ужгород: СП «ПоліПрінт», 2012. – 212 с.
2. Гудзеляк І. Географія населення: Навчальний посібник / І. Гудзеляк. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
3. Джаман В. О. Демогеографія: навчальний посібник / В.О. Джаман, В.П. Круль, Г. Я. Чернюх. – Чернівці: Рута, 2002. – 160 с.
4. Джаман В. О. Національна структура населення етноконтактних зон / В.О. Джаман, І.І. Костащук. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 288 с.
5. Джаман В.О., Мручковський П.В., Джаман Я.В. Етногеографія Західноукраїнського регіону: монографія. – Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2020. – 240 с.
6. Дністрянський М. С. Етногеографія України: навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 232 с.
7. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М.С. Дністрянський. – Львів: Літопис; Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 490 с.
8. Круль В.П. Ретроспективна географія з основами етнографії: навчальний посібник / В.П. Круль. – Чернівці: Родовід, 2014. – 296 с.
9. Махній М. Етнорезультативна географія: Науково-пізнавальні нариси / М. Махній. – К.: Влох.ua, 2009.
10. Пономарьов А.П. Українська етнографія: Курс лекцій / А.П. Пономарьов. – К.: Либідь, 1994. – 320.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського // www.nbuv.gov.ua
2. Організація Об'єднаних Націй // <http://www.un.org>
3. Фонд ООН з народонаселення (UNFPA) // <http://www.unfpa.org>
4. Population Reference Bureau // <http://www.prb.org>

5. Demographic Yearbook System // <http://www.millenniumindicator>
6. Державний комітет статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Результати Першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р. // <http://www.ukrcensus.gov.ua>
8. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України // <http://www.idss.org.ua>